

ARCHEON EXPEDITIETOCHT

ROMEINSE TIJD

Hartelijk welkom in Themapark Archeon. De naam Archeon heeft te maken met archeologie. Een archeoloog onderzoekt hoe de mensen vroeger woonden en leefden door letterlijk naar het verleden te graven. Met behulp van de resultaten van archeologisch onderzoek zijn in Archeon drie tijden gereconstrueerd uit het Nederlandse verleden: de prehistorie, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. In Archeon komen deze tijden weer tot leven. In Archeon ga je op reis door de tijd!

Met deze speurroute kun je op reis door de Romeinse Tijd van Nederland. Als je

goed om je heen kijkt en nadenkt, kun je deze vragen vast beantwoorden. Als je het echt niet weet, vraag het dan eens aan een Romein. Veel plezier.

Romeinen in Nederland: 50 voor Chr. tot 400 na Chr.

Rond 50 voor Chr. besliste de Romeinse veldheer Julius Caesar dat de Rijn een grens zou zijn van het Romeinse Rijk. Dit rijk bestond uit een groot deel van Europa en delen van Afrika en klein-Azië. Door deze beslissing werd het Zuiden van Nederland een provincie van het Romeinse Rijk. Het was eerst een deel van Gallia Belgica. Daarna werd het Germania Inferior genoemd of Germania Secunda. De Romeinen bleven in Nederland tot het jaar 400 na. Chr.

Nederland was in de Romeinse tijd een militair grensgebied. Met hulp van de stammen der Bataven (Betuwe) en de Chatten (Katwijk) verdedigden de Romeinen zich tegen de, in Romeinse ogen zeer onbeschaafde, Germanen.

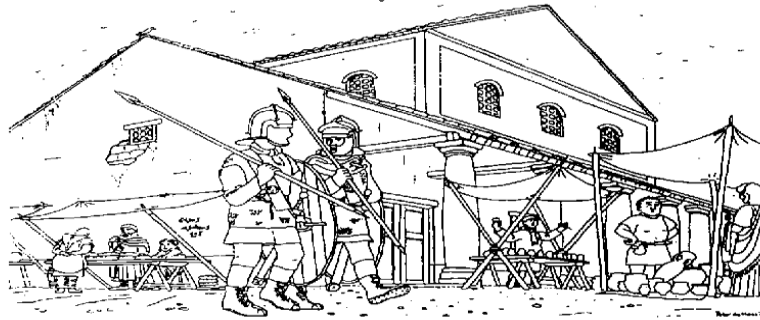
De grens (limes) liep langs de Rijn, die toen bij Katwijk in zee uitmondde. Dit is tegenwoordig de Oude Rijn die ook hier door Alphen aan den Rijn stroomt. Langs de grens werden forten gebouwd. In deze forten zaten Bataafse hulptroepen, die o.a. zeer goede ruiters waren. In Alphen aan de Rijn lagen de forten Albaniana en Nigrum Pullum. Bij Nijmegen (Noviomagus) lag een groot Romeins legioen.

Het Romeinse grensstadje in Archeon heet Traiectum ad Rhenum, dit is Latijn voor "oversteek plaats aan de Rijn". Het leven in het stadje speelt zich af rond 150 n. Chr., de regeringsperiode van keizer Antoninus Pius. Tijdens zijn relatief vreedzame regering werd er veel gebouwd in Nederland. De gebouwen van Traiectum ad Rhenum hebben in werkelijkheid op verschillende plaatsen in Nederland bestaan. De fundamenten zijn bij opgravingen teruggevonden.

Archeon Expeditietoht Romeinse tijd

Route: Als je de kassa gepasseerd bent loop je links langs de middeleeuwen naar de Romeinse stad. Voorbij de speeltuin zie je naast de wei aan de linkerkant de herberg.

De regering in Rome vond het belangrijk dat allerlei berichten en voorwerpen door het hele rijk konden worden gestuurd, over goede wegen. Er moesten veilige herbergen zijn waar je kon eten en kon slapen of van paard kon wisselen. Bezoekers van de herberg waren o.a. hoge officieren, handelaren, koeriers en soldaten. Alle herbergen in het Romeinse rijk waren op dezelfde manier gebouwd. Ze hadden ook allemaal dezelfde poorten. Deze poorten waren zo gebouwd dat er twee paarden langs elkaar de herberg in konden. Eén paard de herberg in en één paard de herberg uit. In Egypte waren deze poorten groter.

1. Waarom waren de poorten in Egypte groter?

- a. In Egypte reden ze op kamelen en die zijn dikker dan paarden.
- b. Grote poorten gaven status aan de herbergier.
- c. De Romeinen in Egypte konden minder goed rekenen en daarom maakten ze veel fouten bij het bouwen van gebouwen.

2. Als je naar binnen loopt zie je een heel luxe kamer, het triclinium. Wat deden de Romeinen in deze ruimte?

- a. Hier sliepen ze
- b. Hier deden ze spelletjes
- c. Hier lagen ze te eten

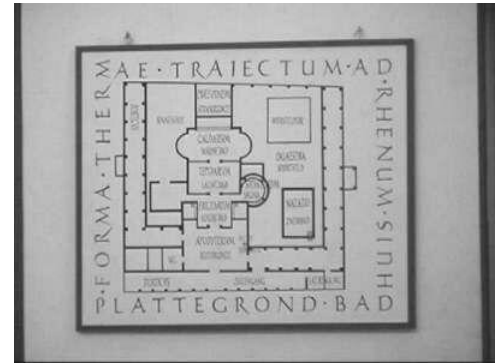
3. In deze ruimte werden ook feestmalen gehouden. Dat waren soms echte vreetpartijen die dagen konden duren. Hoe hielden de Romeinen het vol om zo lang te blijven eten?

- a. Als ze vol zaten gingen ze naar een speciaal hoekje waar ze een veer in hun keel staken en alles weer uitspuugden zodat ze weer door konden eten.
- b. Mannen en vrouwen wisselden elkaar af, als de man vol zat kwam de vrouw om verder te eten en als zij genoeg gegeten had kwam de man haar weer aflossen.
- c. Het waren maar hele kleine gerechten zodat je maar heel langzaam vol raakte.

Route: het grote gebouw tegenover de herberg is het badhuis.

Het baden is erg populair in de Romeinse tijd. Het badhuis is te vergelijken met onze sauna. Je gaat afwisselend in een warm en een koud bad. De Romeinen gingen niet alleen naar het badhuis om schoon te worden maar ook om andere mensen te ontmoeten. Achter in het badhuis, achter de muur, is de stookruimte. Hier werd het water verwarmd voor het grote binnenbad. Nog belangrijker was het verwarmen van lucht. Deze warme lucht stroomde door de muren en onder de vloeren van het badhuis. De Romeinen waren de uitvinders van de vloerverwarming. De warmste vertrekken lagen achter in het badhuis. De koude vertrekken voorin.

4. Waarom was het badhuis zo opgebouwd?

- Anders was de kans dat de baden zouden overstromen erg groot.
- Zo kon de rook van het stoken aan de achterkant makkelijker naar buiten.
- De lucht en het water stroomden van achter naar voren in het badhuis en koelden steeds meer af.

In het badhuis is ook een ruimte waarin geen baden zijn maar wel twee tafels. Deze tafels werden gebruikt voor de Romeinse massage. Bij zo'n massage werd je helemaal schoongemaakt. Ook werd je van binnen gereinigd en werden de boze geesten verdreven.

5. De Romeinen gebruikten geen zeep. Waarmee maakten ze zich dan schoon?

- Alleen met water
- Met olie en zand
- Met stro

6. Tijdens de massage werd je ook van binnen schoon gemaakt; waarmee gebeurde dit?

- Met de kruiden die in de olie zaten
- Door hard te slaan sloegen ze de boze geesten naar buiten
- Met water, alles werd goed doorgespoten

Buiten is een plaats waar de Romeinse mannen konden sporten, bijvoorbeeld discuswerpen, speerwerpen, hardlopen of verspringen. In de zuilengalerij vind je de latrina, het toilet.

7. In de houten banken zit een gat aan de voorkant. Waar diende dit voor? (Tip: gebruik de plaat die aan de muur hangt)

- Zo konden de slavinnen de toiletten makkelijker schoonmaken
- Men kon een stok met een spons door het gat heen steken en zo zichzelf na de behoefte schoonmaken
- Jongetjes konden zo makkelijker urineren

Naast deze binnenplaats is er het strijdperk waar de gladiatoren vechten. De Romeinen waren verzot op deze gevechten. De voorstellingen waren vaak gratis en werden aangeboden door rijke burgers of bestuurders van de stad. Het gevecht eindigde meestal met de dood van een van beide gladiatoren.

8. Het strijdperk heet arena, wat betekent het woord arena?

- a. Speelplaats
- b. Plaats met zand
- c. Martelplaats

Route: Als je het badhuis via de hoofdingang verlaat zie je links voor je de tempel liggen.

De tempel is geen gebouw maar een ommuurd complex. "Templum" betekent "gewijde plaats". Door de poort kom je op het voorhof. In het midden staat een zuil die gewijd is aan de oppergod Juppiter. De tempel is in zijn geheel gewijd aan een "Nederlandse" moedergodin. Deze godin werd al vereerd door de plaatselijke bevolking en zij is door de Romeinen in hun godsdienst opgenomen.

Er werden en worden nog steeds offers aan haar gebracht zoals de votiefstenen bij de ingang van het tempelgebouwtje. Deze cella is de "kamer van de godin". Rondom deze kamer loopt een zuilengalerij, de porticus. Dit tempelcomplex is typerend voor de Gallo- Romeinse bouwstijl.

9. Welke godin zetelt in de cella?

(Tip: je vindt haar naam achter het woord deae (aan de godin)).

- a. Nehalena
- b. Artemis
- c. Venus

10. Waaraan kun je zien dat deze godin van oorsprong geen Romeinse godin is?

- a. De Romeinen maakten geen beelden van hun goden
- b. De Romeinen hadden alleen goden, geen godinnen
- c. Ze ziet er niet Romeins uit maar Germaans, haar kleding en houding zijn anders

Kijk eens naar de godin. In haar schoot ligt een mandje met appels. Aan de zijkanten van haar troon en tussen de offers liggen nog meer dingen, die je iets over haar vertellen.

11. Wat is de hoofdfunctie van de godin?

- a. Godin van de dood
- b. Godin van de wijsheid
- c. Godin van de vruchtbaarheid

De Romeinen hadden heel veel goden. Iedere god had zijn eigen taken en bezigheden. Elke god had ook zijn of haar eigen attributen waaraan ze herkenbaar waren.

12. Hieronder staan een paar belangrijke goden van de Romeinen. Combineer ze d.m.v. lijntjes met hun juiste attributen (Tip: Door de hele Romeinse tijd verspreid staan beelden en zijn er plaatjes geschilderd waarop je de antwoorden kunt vinden, o.a. in het badhuis en in het triclinium)

- Iuppiter (oppergod)
- Iuno (godin van het huwelijk)

- pauw
- wapenrusting, uil

- Neptunus (god van de zee)
- Venus (godin van de liefde)
- Minerva (godin van de wijsheid)

- duif, Amor/Cupido
- bliksem/adelaar
- drietand

Route: Als je de tempel door de poort verlaat, sta je voor de pottenbakker.

Archeon Expeditietoht Romeinse tijd

13. In het pottenbakkershuis is een keuken te zien.

Wat voor ruimtes zijn er nog meer op de onderverdieping van het pottenbakkershuis?

- a. Keuken en kinderkamer
- b. Werkruimte en studeerkamer
- c. Eetkamer en werkruimte

14. De Romeinen hebben veel vernieuwingen in Nederland gebracht.

Welke twee vernieuwingen zie je in de werkruimte van de pottenbakker?

- a. Potten en oven
- b. Schoorsteen en kookgerei
- c. Draaischijf en glas

15. In de pottenbakkerij werden de potten ook verkocht.

Hoe betaalden de Romeinen?

- a. Met Romeinse munten.
- b. Ze betaalden niet want de regering voorzag iedereen van goederen, het geld van de regering kwam van belastingen.
- c. De Romeinen hadden allemaal een perkamenten pinpas waarmee ze bij de bancus geld konden opnemen.

Route: tussen de tempel en het badhuis is het forum.

16. Het forum is de marktplaats. Hier werden markten gehouden waar allerlei spullen verkocht werden die de inheemse bevolking niet kende. Bijvoorbeeld olijven, fijne zijden stoffen en kippen. Maar natuurlijk ook goederen die heel gewoon waren. Op de markt werd met geld betaald, zo kostte een brood één as.

Op het podium kon het volk worden toegesproken of een slavenverkoop plaatsvinden. Op de markt werd het volk vermaakt met muziek en spelen, zoals het maskerspel.

Langs de weg, op de hoek van het kruispunt, staat een vrouw met een kruik.

Waarom staat zij daar?

- a. Veel mensen konden niet lezen en daarom gebruikten ze beelden zoals deze als straatnaambordje.
- b. Zij was godin, de beschermster van de wegen.
- c. Zij stond daar gewoon voor de versiering van de stad.

17. **Waarom lag de weg van de Romeinen in een kruisvorm?**
- a. **De Romeinen zagen het kruis als heilig symbool, ze dachten dat dit geluk bracht aan de stad.**
 - b. **Zo werd vroeger een legerkamp gebouwd (steden komen vaak voort uit een legerkamp), dit was overzichtelijk.**
 - c. **Zo kon het verkeer goed doorrijden, wij hebben nu ook kruispunten en dat werkt heel goed.**
18. Je kunt even rondkijken op het forum. Misschien kan je wel marcheren met een soldaat of speerwerpen. Bestudeer ook eens de uitrusting van een soldaat. Dit kun je zien bij de wapenkraam onder de porticus van het badhuis. Kun je je voorstellen dat ze met zo'n gewicht kilometers aan een stuk marcheerden?

Welke soorten wapenrustingen zie je bij de wapenkraam?

- a. **De lorica hamata (maliënkolder) en de lorica segmentata (die bestaat uit plaatjes)**
- b. **lorica signata (die bestaat uit hele kleine ijzeren plaatjes) en de lorica fitata (dit is een zilveren borstplaat uit een stuk)**
- c. **de lorica bonata (leren uitrusting) en de lorica concriata (stof met opgenaaide bronzen plaatjes)**